

УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено сучасний стан трудової міграції в Україні. Розглянуто основні причини трудової міграції. Визначено основні позитивні та негативні наслідки трудової міграції.

Ключові слова: трудова міграція, безробіття, причини трудової міграції, наслідки трудової міграції.

Abstract

The current state of labor migration in Ukraine. The main reasons for migration. The main positive and negative effects of migration.

Keywords: labor migration, unemployment, the causes of migration, the impact of labor migration.

Вступ

Проблемою українського ринку праці є надмірна трудова міграція. Економіко-політична криза, військовий конфлікт на сході, анексія Криму змушують тисячі громадян України шукати кращого життя. На трудову міграцію за кордон наважується все більше українців, які надають перевагу роботі в країнах-членах ОЕСР (Організації Економічного Співробітництва та Розвитку).

Питання пов'язані з трудовою міграцією є актуальними для України і досліджуються такими науковцями як О. Ляшенко, Ю. Шампанюк [1], В. Мовчан, О. Шумило, А. Філіпенко та багатьма іншими.

Через економічну кризу останніх років рівень зовнішньої трудової міграції значно виріс. Згідно даних Міжнародної Організації з Міграції (МОМ ООН) у 2014-2015 рр., за кордоном в якості трудових мігрантів перебували 700 тис. громадян України, близько 310 тис. осіб мали намір мігрувати в найближчий час. За різними оцінками статистичних даних в зарубіжних державах нараховується від 8,2 млн. до 20 млн. трудових мігрантів з України. Більшість трудових мігрантів (71%) належать до вікової групи 18-44 роки. Українські мігранти, які проживають у розвинених державах, становлять близько 1,51% усього українського населення, що є високим показником у порівнянні з іншими країнами світу. Значний відсоток серед мігрантів складає молодь. Так, серед громадян віком 15-70 років, які шукали роботу за кордоном, у 2016 році кожен третій був молодістю віком 15-29 років [2, 3].

Зміни, які постійно відбуваються в сфері трудової міграції викликані різними причинами.

Економіко-політична криза 2013-2014 років та військовий конфлікт на сході України нанесли нищівний удар по економіці України. ВВП зменшився у 2014 році на 28,1%, а в 2015 році – ще на 31,3%. За абсолютними показниками країна була відкинута на 10 років назад. Скорочення виробництва призвело до зростання безробіття. У 2015 році роботи не мали 1654 тис. осіб, або кожний десятий з економічно активного населення. Протягом 2014-2016 років інфляція зросла на 24,9%, 43,3% та 12% відповідно. Основним драйвером зростання цін у 2016 році стало підвищення комунальних тарифів. Тарифи на газ, електроенергію, гарячу воду з опаленням зросли на 42%, 60% та 88% відповідно. Разом із тим скоротилася реальна зарплата – у 2014 році на 6,5%, а в 2015 році на 20,2% [4].

Усе це неминуче спричинило зuboжіння значної частини населення. Відповідно, основні показники бідності повернулися та навіть перевищили рівень 2005 року. З'явилася нова категорія бідних – вимушені переселенці [5]. Військовий конфлікт започаткував таке явище, як воєнні біженці. За даними статистики Євросоюзу, в 2013 році в країнах ЄС просили притулку 1055 українців, у 2014 році - 14 050. Згідно з дослідженням, проведеним в 2015 році агентством GfK Ukraine, в найближчому майбутньому 8% (3 млн) наших співгромадян планують влаштуватися на роботу в іншій країні. 30% опитаних шукають місця в Польщі, 19% - в Італії, 15% - в США, 12% - в Росії, 11%

- у Канаді. Для порівняння, в 2007 році всього 7% опитаних українців збиралися працювати в Польщі [6].

Станом на 1 січня 2017 року в Україні майже півмільйона (429 тис. осіб) офіційних безробітних. Якщо взяти до уваги, що в Україні на 1 січня 2017 року проживає 42 738 070 людей, а працездатних набагато менше, то показник офіційного безробіття в Україні у січні 2017 року підвищився на 0,1 процентний пункт до 1,6%. Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), становить 91 особу. Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) – 47,4 тис. осіб, а це всього 11,4% від загальної кількості безробітних. Відсоток працевлаштування становить і того менше - 3,9 % [4]. Необхідно пам'ятати, що данні про офіційне безробіття – це не цілісна картина, оскільки не всі громадяни, з різних на то причин, реєструються у службі зайнятості. Ситуація на ринку праці залишається напруженою та характеризується скороченням зайнятості та зростанням безробіття.

Слабке верховенство закону та корупція завдають великої шкоди вітчизняній економіці. Неурядова міжнародна організація по боротьбі з корупцією та дослідженню рівня корупції по всьому світу Transparency International оприлюднила результати нового Індексу сприйняття корупції 2016. 130 місце з 160 позицій - такі показники України в нинішньому Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) від Transparency International. Україна в черговий раз опинилася на одному рівні з Іраном, Камеруном, Непалом, Нікарагуа і Парагваєм як одна з найбільш корумпованих країн світу. Адже, незважаючи на "зміну фасаду", Україна продовжує тупцювати на місці [7].

Ще однією вагомою причиною є проблема умов ведення бізнесу. Необхідно зробити все можливе і неможливе для ліквідації безмежної корупції та бюрократії в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування [8].

Визначальною рисою вітчизняних трудових мігрантів є достатньо високий рівень освіти і професійний досвід. За останніми даними, Україна посідає десяте місце у світі за чисельністю високоосвічених емігрантів, які проживають у країнах-членах ОЕСР. Той факт, що за кордоном трудові мігранти працюють як правило не за фахом, не є фактором, що стримує міграцію. Кваліфіковані фахівці в різних сферах діяльності, освічені люди, на підготовку яких витрачені значні, переважно державні кошти, не почувають себе соціально захищеними та не можуть реалізувати себе у власній країні, це головна проблема для нашої держави.

Отже, можна стверджувати, що основні причини, які змушують українців їхати працювати за кордон, полягають у складній соціальній, економічній та політичній ситуації, яка спричинена, в першу чергу, корупцією на всіх рівнях влади, довготривалому безробіттю та низькому попиту на окремі спеціальності, невідповідності рівня заробітної плати фактичній вартості життя, низькому рівні оплати праці кваліфікованих працівників, відсутності соціальних гарантій, монопольному становищу роботодавців, які зацікавлені у збереженні низької оплати праці, несприятливих умовах для започаткування та ведення власного бізнесу. До тих пір, поки влада не забезпечить зрозумілі і прозорі правила гри в Україні, тренд "витоку мізків" триватиме. Разом з тим, зростання попиту на низькокваліфіковану працю у більшості країн Європи, які не задовольняються власною робочою силою та значно вищий рівень оплати праці, ніж в Україні, сприяє подальшому поширенню нелегальної трудової міграції.

Є зрозумілим, що дохід трудових мігрантів, який є як мінімум у чотири рази вищими, ніж в Україні, безперечно відноситься до позитивних наслідків трудової міграції. Також до позитивних наслідків трудової міграції відноситься зменшення напруги на вітчизняному ринку праці. І саме головне, трудові мігранти перераховують величезні кошти з-за кордону для своїх родин, або відкладають ці кошти, щоб невдовзі в тому чи іншому вигляді інвестувати їх в українську економіку. У 2013 році Національний банк України (НБУ) зафіксував дуже велику суму переказів – близько 8,5 млрд дол. Проте, у 2014 та 2015 роках офіційна статистика від НБУ зафіксувала зменшення цього показника у 2014-му – на 2 млрд дол., а в 2015-му – ще на 1 млрд. Таке зниження рівня переказів можна пояснити появою низки обмежувальних заходів у валютній політиці всередині України, завдяки якій громадяни почали використовувати нелегальні способи грошових переказів.

За умов розбудови сприятливого бізнес-клімату для розвитку МСП, кошти трудових мігрантів можуть стати рушієм реформ та змін в економіці України. Замість того, щоб обмежувати рух капіталів та намагатися оподаткувати кожну зароблену копійку трудового мігранта, держава повинна створити умови для легалізації капіталів, їх збереження та примноження з користю для вітчизняної економіки. За даними Міжнародної організації із міграції, кожен п'ятий мігрант готовий інвестувати

кошти не лише в свою родину, але й у діяльність місцевої громади, звідки він і помандрував у пошуках більших заробітків [9].

В той же час необхідно враховувати і негативні наслідки трудової міграції, до яких відносяться: поступова втрата найпродуктивнішої частини робочої сили (молоді, науковців, фахівців) України, марні витрати державних коштів на підготовку фахівців, які в результаті змушені реалізовувати свої здібності та створювати додаткову вартість за кордоном, втрата кваліфікації трудовими мігрантами, які працюють не за спеціальністю, погіршення демографічної ситуації, розпад сімей, проблема соціального «сирітства», дискримінація та експлуатація трудових мігрантів, тощо.

З 1 січня 2016 року вступив у дію Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», яким врегульовано основні правові аспекти легального працевлаштування українців за кордоном. Проте, правами українських трудових мігрантів продовжують нехтувати, а результати реформ не сприяють поверненню громадян до України. Утримати в країні або повернути громадян до України допоможуть соціальні, економічні та політичні реформи, якщо вони будуть дійсно захищати інтереси громадян України та будуть реалізовані на ділі, а не на словах. Переваги від повернення трудових мігрантів в Україну є беззаперечними, оскільки сприяють поверненню фінансового і людського (досвід, навички, знання, методи ведення бізнесу, нові ідеї, громадська культура та цінності відкритого та прогресивного суспільства) капіталу.

Висновки

Трудова міграція є індикатором реакції населення на зміни в соціальному, економічному та політичному житті країни. Розмір, напрямки та масштаби трудової міграції свідчать про стабільність або навпаки про нестабільність в цих сферах. Україна переживає бум трудової міграції. Сьогодні Україна виступає постачальником за кордон переважно інтелектуальної, висококваліфікованої й водночас дешевої робочої сили. В складі працівників-мігрантів частка фахівців та молоді постійно збільшується. Якщо влада зацікавлена у зниженні масштабів трудової міграції українців, то для успішної роботи в цьому напрямку необхідно, в першу чергу, встановити гідну заробітну плату, яка зможе забезпечити нормальні умови життя громадян, відновити соціальні гарантії, можливість самореалізації та забезпечити сприятливі умови для ведення бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Особливості трудової міграції України / О. М. Ляшенко, Ю. І. Шампанюк // Молодий вчений. - 2016. - № 4. - С. 121-1.
2. Дьомочко М. Чи повернуться закордонні українці в Україну? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://global-ukraine-news.org/2016/11/07/chy-povernutsya-zakordonni-ukrayintsi-v-ukrayinu>. – Назва з титул. Екрану.
3. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>– Назва з титул. Екрану.
4. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>– Назва з титул. Екрану.
5. Струченков О. Динаміка бідності в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://commons.com.ua/ru/dynamika-bidnosti-in-ua/>– Назва з титул. Екрану.
6. Офіційний сайт агентства GfK Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gfk.com/uk-ua/>– Назва з титул. Екрану
7. Transparency International Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014/press-release.html>
8. Лесько О. Й. Дeregуляція підприємницької діяльності та покращення умов ведення бізнесу в Україні / Лесько О. Й., Глущенко Л. Д., Мещерякова Т. К. // Вісник Вінницького політехнічного інституту. - Вінниця.: ВНТУ, 2016. - Вип. 1 (2016). - С. 58 - 64.
9. Радчук О. У пастці економічної безвиході: нові ризики трудової міграції для України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2016/06/15/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/u-pastczi-ekonomichnoyi-bezvyxodi-novi-gyzyky-trudovoyi-mihracziyi-dlya-ukrayiny>. - Назва з титул. Екрану.

Глущенко Лариса Дмитрівна — канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lglushenko@mail.ru

Glushchenko Larysa D. — Cand. Sc. (Econ.), Assistant professor of the Chair of Economics of Enterprise and Production Management.